

wersja zaktualizowana

**WIKTORIA
1920 ROKU**

#MAZOWIECKApamięta

Chorągiew
Mazowiecka ZHP
im. Wł. Broniewskiego

29.

DRUHNO DRUŻYNOWA, DRUHU DRUŻYNOWY!

Tegoroczne Dni Chorągwi Mazowieckiej ZHP są inne od poprzednich. Pandemia ma swoje prawa, ale nie znaczy to, że nie możecie w nich wziąć udziału. Mamy dla Was **wyzwanie**, propozycję programową przygotowaną specjalnie na **29. Dni Chorągwi Mazowieckiej**. Jej tematyka związana jest z obchodzoną w tym roku setną rocznicą Wiktorii w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku.

ZASADY UCZESTNICTWA

1. Zgłoście przystąpienie do udziału w 29. Dniach Chorągwi Mazowieckiej ZHP. Zgłoszenie w dowolnej formie (może to być zwykły mail, ale może być też zdjęcie, film lub nagranie głosowe) należy przesłać do **30 listopada 2020 roku** na adres:

dchm@mazowiecka.zhp.pl

Proponowane gromadom i drużynom zadania zrealizujcie pomiędzy **22 września a 15 listopada 2020 roku**.

2. Zaprosicie do udziału swoich znajomych, przyjaciół, koleżanki i kolegów z klasy. Oni również mogą przyłączyć się do naszego wyzwania.

3. Wybierzcie i zrealizujcie przynajmniej jedno zadanie z proponowanych (lub wymyślcie własne zadanie, nieodbiegające od proponowanych tematów). Decyzję o wyborze zadania powinien podjąć drużynowy gromady zuchowej, drużynowy z radą drużyny harcerskiej czy starszoharcerskiej, a drużyna wędrownicza powinna zdecydować o tym wspólnie. Tematy wybranych zadań są takie same dla zuchów, harcerzy, harcerzy starszych i wędrowników – inne będą cele wychowawcze i edukacyjne dla każdej grupy metodycznej, inny musi być sposób ich realizacji i formy działania. Zadbajcie o to, żeby zadanie dla zuchów było przede wszystkim dobrą i mądrą zabawą, dla harcerki i harcerzy – ciekawą grą, dla harcerki i harcerzy starszych – poszukiwaniem, a dla wędrowników – służbą i wyczynem.

4. Przystosujcie wybrane zadanie do waszej grupy metodycznej, warunków lokalnych, potrzeb, wybierzcie sprawności i znaki służb, pomóżcie harcerzom i zuchom w umieszczeniu indywidualnych zadań w próbach na stopnie.

5. Realizując zadanie, przeprowadźcie przynajmniej jedną zbiórkę drużyny.
6. Opiszcie, w jaki sposób zrealizowaliście zadanie. Do **30 listopada 2020 roku** wyślijcie komendantowi chorągwi pisemny raport o przeprowadzonej zbiórce i kartę waszej drużyny (w formacie A3) do przygotowywanej „**Harcerskiej kroniki 100. rocznicy Wiktorii 1920 roku**”. Do raportu koniecznie dołączcie listę uczestników zbiórki (jej wzór wyślemy Wam mailem) z ich podpisami. Raport wyślijcie mailem na adres:

dchm@mazowiecka.zhp.pl

Załączcie do niego skan lub fotografię Waszej karty do kroniki. Oryginalną kartę wyślijcie pocztą na adres komendanta chorągwi:

hm. Cezary Supeł
Komendant Chorągwi Mazowieckiej ZHP
09-402 Płock
ul. Krótka 3a

7. Wszyscy biorący udział w zbiórkach otrzymają plakietki Dni Chorągwi Mazowieckiej 2020, a wyróżniające się gromady i drużyny zostaną nagrodzone.
8. Pamiętajcie o tym, aby wszystkie formy realizowanych zadań były bezpieczne! Stosujcie się do zasad dostępnych na stronie zhp.pl/wracamy. Jak najwięcej działań realizujcie na świeżym powietrzu.

DODATKOWE WSKAZÓWKI DO REALIZACJI ZADAŃ

Przystępując do wyboru zadań do realizacji w ramach 29. Dni Chorągwi Mazowieckiej, weźcie pod uwagę, że:

1. Możecie podjąć zadania, których czas realizacji jest faktycznie dłuższy niż termin podany w powyższych zasadach (tak będzie w przypadku podjęcia systematycznej służby czy działania wieloetapowego) – w takiej sytuacji zameldujcie o przystąpieniu do zadania, a później o odbyciu pierwszej zbiórki drużyny w ramach tego zadania.
2. Do każdego zadania potrzebne jest merytoryczne wprowadzenie, dotyczące treści historycznych – odpowiednie do wieku zuchów lub harcerzy. W tym celu warto przygotować gawędę lub inną formę, która dostarczy zuchom czy harcerzom podstawowych wiadomości. Można tu wykorzystać opublikowane na stronie Chorągwi Mazowieckiej ZHP pliki jpg lub pdf zawierające plansze wystaw przygotowanych w naszej Chorągwi. Obie wędrujące wystawy możecie również obejrzeć w realu – na wasze życzenie w uzgodnionym terminie mogą zostać zaprezentowane na terenie waszego hufca.
3. Nadesłane relacje z realizacji zadań nie trafią do lamusa. Złoża się na „Harcerską kronikę 100. rocznicy Wiktorii 1920 roku”, a także przydadzą się podczas opracowywania publikacji programowo-metodycznej pt. „Teki drużynowego. Rok 1920 na Mazowszu”, którą na koniec tego roku otrzymają wszyscy drużynowi z Chorągwi Mazowieckiej ZHP.

ZADANIA DLA GROMAD I DRUŻYN

1. Gra historyczna „Rok 1920” (miejska, terenowa, przestrzenna)

Zorganizujcie w drużynie grę nawiązującą do wydarzeń związanych z wojną polsko-bolszewicką. Może to być np. fabularna gra wojenna, tematyczny bieg harcerski lub inna forma, w której wykorzystacie historyczne treści (związane z przebiegiem walk z bolszewikami lub tylko wybranym wydarzeniem z tego okresu, powszechnie znanym, jak np. Bitwa Warszawska lub znanym tylko lokalnie). Ważne, aby działanie odbyło się w plenerze, a przy tym w interesującej formie dostarczyło uczestnikom wiedzy historycznej i dużo emocji. Realizując to zadanie, możecie wykorzystać załączony scenariusz gry „Harcerze w Armii Ochotniczej”, odwzorowując go dokładnie, częściowo lub tylko traktując jako inspirację.

Przebieg waszej gry opiszcie krótko na karcie do kroniki i przysyłcie do Komendy Chorałwi.

2. Niepodległościowa gra planszowa

Opracujcie grę planszową lub karcianą, której treść będzie nawiązywać do historycznych wydarzeń roku 1920 lub nawet szerzej – do wydarzeń czy postaci związanych z odzyskaniem przez Polskę niepodległości po 123 latach zaborów. Może skoncentrujecie się na historii Mazowsza lub waszej miejscowości? Przygotujcie zasady gry (mechanikę) i fabułę. Wykonajcie prototyp (planszę, pionki i inne potrzebne elementy) i napiszcie instrukcję dla graczy. Solidnie przetestujcie wykonaną grę, zanim zaprosicie do rozgrywki koleżanki i kolegów.

Opiszcie waszą grę na karcie do kroniki, którą przysyłcie do Komendy Chorałwi.

3. Bohaterowie 1920

Odszukajcie w zakamarkach historii lokalnych bohaterów wojny polsko-bolszewickiej. Czy byli wśród nich harcerze? Zbierzcie jak najwięcej informacji – poszukajcie w Internecie, w bibliotekach, muzeach, archiwach, zapytajcie znawców lokalnej i regionalnej historii, poszperajcie w rodzinnych zbiorach fotografii i dokumentów. Możecie pokusić się o odtworzenie losów bohaterów na podstawie pozostawionych nawet drobnych śladów przeszłości: zdjęć, dokumentów, listów, notatek lub fragmentów wspomnień.

Opracujcie w dowolnej formie (plastycznej, pisemnej, fotograficznej) portret waszego bohatera. Rezultat swoich historycznych dociekań opublikujcie w formie reportażu historycznego na tematycznym portalu internetowym, artykule w lokalnej gazecie, audycji radiowej, filmu dokumentalnego czy prezentacji multimedialnej.

Zaprezentujcie bohatera na karcie do kroniki, którą przysyłcie do Komendy Chorałwi.

4. Bitwa bez armat

Zorganizujcie w swoim środowisku (między zastępami, w klasie itp.) „bitwę”. Jednak nie planujcie spotkania na polu walki, ale przygotujcie szlachetne współzawodnictwo. Niech to będzie współzawodnictwo w obszarze wiedzy

lub talentu, np. turniej wiedzy historycznej lub konkurs artystyczny – na wiersz, piosenkę, pracę plastyczną inspirowane walką o niepodległość Polski.

Na karcie do kroniki, którą wyślecie do Komendy Chorągwi, opiszcie wasze działania; możecie też przedstawić zwycięskie utwory.

5. Zbiór zagadek historycznych

Przygotujcie w gromadzie lub drużynie zestaw krzyżówek, szarad, rebusów i krótkich gier, których treści będą związane z walkami o niepodległość Polski. Przygotujcie samodzielnie poszczególne gry i zabawy, np. kalambury, rebusy, krzyżówki, puzzle, memory itp. Udostępnijcie je koleżankom i kolegom, np. zamieszczając w internecie.

Najciekawsze zagadki, krzyżówki itp. zaprezentujcie na karcie do kroniki, którą przyślecie do Komendy Chorągwi.

6. Myśli srebrne i złote o Polsce

Przygotujcie zbiór myśli i cytatów obrazujących postawy patriotyczne. Wymyślcie, jak można je ciekawie i pożytecznie wykorzystać – i zróbcie to. Na podstawie zebranych cytatów warto przeprowadzić dyskusję o postawach i zachowaniach (w codziennym życiu i niezwykłych momentach). Wybór myśli możecie też wykorzystać np. do przeprowadzenia kuźnicy lub ogniobrania. Możecie zrobić jeszcze coś innego, np. do najciekawszych cytatów przygotować odpowiednie grafiki i prezentować je systematycznie (przez tydzień lub dwa) na Facebooku lub Instagramie (odziennie nowa myśl).

Na karcie do kroniki, którą przyślecie do Komendy Chorągwi, zaprezentujcie wybrane myśli i napiszcie krótko, dlaczego są one dla was ważne.

7. Pamięć 1920

Zaopiekujcie się miejscem pamięci znajdującym się w waszej okolicy. Możecie zadbać np. o groby bohaterów walk z okresu wojny polsko-bolszewickiej znajdujące się na lokalnym cmentarzu. Uprzątnijcie je, dokonajcie drobnych napraw. Wykonajcie plan cmentarza. Zaznaczcie na nim, jak do tych mógł dotrzeć. Przekażcie plan innym drużynom, rozpowszechnijcie w szkole, zachęcając koleżanki i kolegów do odwiedzania grobów i dbania o ich stan. Możecie także zaopiekować się innego rodzaju miejscem pamięci, np. zadbać o otoczenie pomnika lub tablicy upamiętniającej wydarzenie lub postać związaną z walkami o niepodległość Polski w latach 1914–1921.

Opiszcie, co zrobiliście, na karcie do kroniki, podając adres (nazwę) miejsca, którym się zajęliście. Jeśli zdecydujecie się otoczyć je stałą opieką – napiszcie o tym koniecznie!

8. Tędy przeszła historia

Zorganizujcie wycieczkę do miejsca związanego z wydarzeniami wojny 1920 roku. Odszukajcie w waszej okolicy przynajmniej jedno takie miejsce. Dowiedzcie się jak najwięcej o wydarzeniu, które się tu rozegrało, i jego uczestnikach. Jak w ciągu minionych stu lat zmieniło się to miejsce? Czy współcześnie jest znane jako miejsce pamięci (ważnych wydarzeń historycznych, związane z biografią ważnej postaci), czy już mało kto o nim pamięta?

Na karcie do kroniki, którą przyślecie do Komendy Chorągwi, przedstawcie cel waszej wycieczki.

9. Niepodległościowy przewodnik po okolicy

Opracujcie przewodnik po okolicy, uwzględniający miejsca związane z wydarzeniami 1920 roku (ewentualnie także inne miejsca związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości). Wykorzystajcie w nim różne źródła informacji (internet, publikacje, opowieści ustne), ale koniecznie sami też odwiedźcie te miejsca i zweryfikujcie uzyskane informacje. W przewodniku możecie zamieścić wiadomości historyczne, informacje turystyczne, zdjęcia współczesne i historyczne. Udostępnijcie przewodnik w internecie lub w formie drukowanego folderu. A może przygotujecie przewodnik audio lub w postaci filmu?

Na karcie do kroniki, którą przysłecie do Komendy Chorągwi, opiszcie waszą pracę nad przewodnikiem, dołączcie także wasz przewodnik w dowolnej formie.

10. Inni o wojnie 1920

Przeprowadźcie sondaż badający wiedzę mieszkańców waszej miejscowości na temat wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku (z uwzględnieniem wydarzeń lokalnych). Przygotujcie odpowiednią ankietę. Z powodu pandemii wykorzystajcie najlepiej formę ankiety internetowej lub telefonicznej. Opracujcie uzyskane odpowiedzi i wyciągnijcie z nich wnioski.

Na karcie do kroniki, którą przysłecie do Komendy Chorągwi, zapiszcie wasze wnioski z przeprowadzonej ankiety.

11. Upamiętnienie w przestrzeni

Zaprojektujcie pomnik (lub inną formę upamiętnienia) bohaterów wojny polsko-bolszewickiej, który mógłby stanąć w waszej

okolicy. Umieście projekt w przestrzeni (w konkretnym wybranym miejscu). Możecie to zrobić np. za pomocą komputerowej wizualizacji wykonanej w oparciu o zdjęcie lub po prostu wykonując odpowiedni rysunek.

Na karcie do kroniki, którą przysłecie do Komendy Chorągwi, przedstawcie waszą wizualizację wymyślonego pomnika (lub innej formy upamiętnienia).

12. Bitewne wici

Przygotujcie jednodniówkę (gazetkę ścienną, folder, broszurę), poświęconę wydarzeniom z 1920 roku. Zamieście w niej wasze autorskie artykuły historyczne, ciekawostki, biografie lokalnych bohaterów, reprodukcje dokumentów i zdjęć. Przekażcie waszą pracę np. do biblioteki szkolnej, gdzie będzie mogła służyć innym.

Na karcie do kroniki, którą przysłecie do Komendy Chorągwi, opiszcie krótką pracę nad jednodniówką, zamieście jej zdjęcia lub skany (jeśli ukazała się w jednym egzemplarzu). Jeśli wydaliście publikację w wielu egzemplarzach – razem z kartą do kroniki przyslijcie jeden z nich.

13. Jak na starej kliszy

Jak wyglądali bohaterowie roku 1920? **Poszukajcie starych zdjęć i odwzorujcie sytuacje i postacie na nich przedstawione.** Znajdźcie właściwe stroje, miejsca i rekwizyty. Przejrzyjcie albumy rodzinne, poproście o udostępnienie starych zdjęć dziadków, kuzynów, przyjaciół, sąsiadów... Szukajcie fotografii wojennych, a także przedstawiających życie codzienn, uroczystości rodzinne i spotkania koleżeńskie. Wybierzcie najciekawsze zdjęcia (np. przedstawiające wiele szczegółów, wyraziste postacie, charakterystyczne działania lub wymowne sceny z życia codziennego).

Aby wybrać ciekawe archiwalne fotografie, warto również skorzystać z zamieszczonych w sieci zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego (www.audiovis.nac.gov.pl), internetowych zasobów Polona – polskiej biblioteki cyfrowej, i serwisu www.szukaj.warchiwach.pl

Na karcie do kroniki zaprezentujcie zdjęcie archiwalne i waszą fotograficzną rekonstrukcję sytuacji na nim przedstawionej. Stare i nowe zdjęcia możecie też nadesłać w formie elektronicznej.

14. Poczтівka do bohatera

Napiszcie symboliczne pocztówki do polskich żołnierzy i ochotników – bohaterów walk z 1920 roku. Najlepiej adresujcie je do konkretnych osób z przeszłości (mogą to być np. bohaterowie z waszej miejscowości czy harcerze ochotnicy, których sylwetki znajdziecie na planszach wystawy „Harcerki i harcerze w obronie Ojczyzny. Rok 1920”. Zastanówcie się, co chcielibyście im przekazać i o co chcielibyście ich zapytać.

Do karty do kroniki, którą wyślecie do Komendy Chorągwi, dołączcie kopie waszych pocztówek.

15. Bądź gotów

Weźcie udział w ćwiczeniach z musztry, ćwiczeniach sprawnościowych, szkoleniu strzeleckim, treningu spostrzegawczości lub wytrzymałości, przeszkoleniu z pierwszej pomocy, porozmawiajcie o reagowaniu w trudnych sytuacjach.

Na karcie do kroniki, którą wyślecie do Komendy Chorągwi, napiszcie, jakie szkolenia odbyliście i do czego mogą wam się przydać nowe umiejętności.

16. W teatrze historii

Przygotujcie przedstawienie na podstawie historycznych wydarzeń związanych z wojną polsko-bolszewicką (lub szerzej – okresem walk o Niepodległość 1914–1921). Może to być kilkunastominutowy zuchowy teatr na zbiórce gromady, inspirowany historyczną gawędą lub większy spektakl, do którego trzeba się dłużej przygotować. Podzielcie się wówczas zadaniami związanymi z przygotowaniem scenariusza, zaprojektowaniem scenografii i strojów występujących postaci, doбором muzyki, efektów świetlnych itp.

Na karcie do kroniki, którą wyślecie do Komendy Chorągwi, opiszcie waszą pracę nad przedstawieniem, dołączcie zdjęcia lub filmowy reportaż z realizacji zadania (lub podajcie link do tych materiałów zamieszczonych w internecie).

17. Patriotyczne śpiewanki

Zorganizujcie śpiewanie patriotycznych piosenek popularnych w latach walk o niepodległą Polskę. Porównajcie ich różne wersje, ustalcie teksty i melodię. Dowiedzcie się, jak się je śpiewało kiedyś, a także opracujcie własne aranżacje. Zaprezentujcie swoje wykonania w internecie, np. na kanale You Tube.

Na karcie do kroniki, którą przysłacie do Komendy Chorągwi, opiszcie jak pracowaliście nad przygotowaniem piosenek i podajcie link do nagrania zamieszczonego w Internecie.

18. Wystawa „Rok 1920”

Wydrukujcie wystawę „Harcerki i harcerze w obronie Ojczyzny. Rok 1920”, z plików jpg lub pdf zamieszczonych na stronie domowej Chorągwi Mazowieckiej ZHP. W zależności od tego, jaką drukarką dysponujecie, możecie

wydrukować ją na kartkach formatu A3 lub A4. Przygotujcie też dodatkową planszę (możecie wykorzystać przy tym arkusz „ślepak” dołączony do wystawy), przedstawiającą lokalne wydarzenia lub lokalnych bohaterów. Udostępnijcie przygotowany materiał w szkole, w hufcu lub innym miejscu (np. w postaci gazetki ściennej).

Na karcie do kroniki, którą przysłacie do Komendy Chorągwi, opiszcie, jak wykorzystaliście plansze z wystawy; najlepiej też zaprezentujcie waszą lokalną planszę, którą zrobiliście sami.

19. Audycja

Przygotujcie audycję historyczną o bohaterach lub wydarzeniach z okresu wojny polsko-bolszewickiej. Może to być nagranie słuchowiska, opowieści, wywiadu z historykiem lub inna forma, którą sami wymyślicie. Zadbajcie o dobrą jakość nagrania, w razie potrzeby przygotujcie efekty dźwiękowe itp. Zaprezentujcie audycję w szkole, lokalnym radio, umieśćcie jako podkast na stronie internetowej.

Na karcie do kroniki, którą przysłacie do Komendy Chorągwi, opiszcie waszą pracę i podajcie link do nagrania zamieszczonego w Internecie.

20. Film historyczny

Przygotujcie krótki film dotyczący wojny 1920 roku (lub szerzej: odzyskania przez Polskę niepodległości). Najlepiej poszukajcie tematu, który nie został jeszcze opracowany. Może to być na przykład opowieść o wybranym wydarzeniu, które rozegrało się w waszej okolicy, szlaku bojowym harcerskiego pułku lub indywidualnych losach harcerza ochotnika. Zdecydujcie, czy wasz film będzie dokumentem, reportażem czy produkcją fabularną. Zróbcie burzę mózgow w poszukiwaniu dobrego pomysłu, starannie zbierzcie potrzebne informacje, opracujcie scenariusz i zgrupujcie

sprzęt. Jeśli to będzie film aktorski – wybierzcie odtwórców ról, wyszukajcie wnętrza i plenery, zaprojektujcie scenografię, dołączcie rekwizyty i stroje. A może scenariusz waszego filmu zaprezentuje alternatywną wersję historii?

Na karcie do kroniki, którą przysłacie do Komendy Chorągwi, opiszcie, jak pracowaliście nad filmem, co było dla was szczególnym wyzwaniem, kto pomógł wam w realizacji zadania. Zamieśćcie też link do filmu w internecie.

21. Komiks niepodległościowy

Opracujcie komiks na temat związany z odzyskaniem przez Polskę niepodległości i wojną polsko-bolszewicką. Wybierzcie konkretnego bohatera, którego losy (w postaci ciekawych przygód) zaprezentujecie. Może będzie to wasz lokalny bohater, mało znany, ale interesujący i wart takiego upamiętnienia? Podzielcie się pracą przy tworzeniu komiksu. Krótką instrukcję, jak zabrać się za opracowanie komiksu, możecie znaleźć od adresem: <https://muzeum-pilsudski.pl/przepis-na-komiks/>. Wiele innych porad w tym zakresie znajduje się również w serwisie YouTube.

Na karcie do kroniki, którą przysłacie do Komendy Chorągwi, napiszcie, co było dla was największym wyzwaniem podczas realizacji tego zadania. Dołączcie wasz komiks!

22. Co się zmieniło: 1920–2020

Dowiedzcie się, jak wasze miasto (wieś, powiat, gmina) wyglądało w 1920 roku. Poszukajcie historycznych przekazów, fotografii, dokumentów i relacji. Zajrzyjcie do muzeum, archiwum, poszperajcie w książkach. Zdobyte informacje powinny pobudzić waszą pomysłowość i zainspirować do przygotowania waszej wizji tamtych czasów, którą przedstawić w formie

filmowego reportażu z przeszłości, happeningu lub innej.

Na karcie do kroniki przedstawcie krótką relację z realizacji zadania. Opiszcie, do jakich śladów przeszłości (pamiątek, zdjęć, dokumentów) udało się wam dotrzeć.

23. Quest tropami roku 1920

Przygotujcie quest po miejscach związanych z wojną 1920 roku (lub szerzej: okresem walk o niepodległość Polski 1914–1921). W dowolny sposób rozpropagujcie wasz quest wśród innych drużyn w hufcu i szkołach w waszej okolicy.

Questing to bezobsługowa gra terenowa polegająca na odkrywaniu dziedzictwa miejsca i tworzeniu nieoznakowanych szlaków, którymi można wędrować, kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach i zagadkach. Więcej informacji: <http://questing.pl>.

Na karcie do kroniki, którą przyślecie do Komendy Chorągwi, przedstawcie wasz quest i napiszcie, jak go popularyzujecie.

24. Geocaching

Interesujecie się geocachingiem i zdobyliście już doświadczenie w odnajdywaniu skrzynek? Schowajcie teraz w ciekawych miejscach własne skrzynki. Ukryjcie je w miejscach związanych z harcerskimi wydarzeniami lub postaciami. Informacje, jak należy to zrobić, znajdziecie pod adresem: <https://opencaching.pl>.

Na karcie do kroniki zaprezentujcie waszą skrzynkę i miejsce, które upamiętnia.

25. Akcja informacyjna Wiktoria 1920

Przeprowadźcie w swojej miejscowości spo-

łeczną akcję informacyjną dotyczącą wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Zdobądźcie potrzebną wiedzę historyczną, opracujcie strategię kampanii informacyjnej, określcie, jakie najważniejsze treści chcecie upowszechniać (co każdy mieszkaniec waszej miejscowości, dzielnicy lub osiedla powinien wiedzieć). Wasza kampania może dotyczyć konkretnego wydarzenia, miejsca czy postaci z lokalnej historii lub odwoływać się ogólnie do etosu walki o niepodległość i wydarzeń historycznych. Wybierzcie skuteczne i możliwe w waszym przypadku formy realizacji (np. audycja w lokalnym radiu lub telewizji, spot promocyjny, plakaty, ulotki, film, wystawa, wlepki).

Na karcie do kroniki opiszcie krótko przebieg waszej akcji, dołączcie zdjęcia i ewentualnie linki do materiałów audio lub wideo.

26. Wyczyn dla niepodległej

Podjmijcie wyczyn, który poświęćcie pamięci bohaterów wojny 1920 roku, np. 100-kilometrowa wędrowka lub 100 dobrych uczynków dla upamiętnienia 100. rocznicy Bitwy Warszawskiej.

Na karcie do kroniki przedstawcie relację z realizacji waszego wyczynu (najlepiej fotograficzną).

27. Konkurs wiedzy

Zorganizujcie w hufcu (szkole) internetowy konkurs wiedzy o Bitwie Warszawskiej. Przygotujcie pytania oraz zadania, opracujcie zasady konkursu (etapy, eliminacje), pozyskajcie sponsorów drobnych nagród dla zwycięzców, wykonajcie pamiątkowe dyplomy dla uczestników.

Na karcie do kroniki opiszcie zasady konkursu i dołączcie linki do materiałów konkursowych.

GRA HISTORYCZNA HARCERZE W ARMII OCHOTNICZEJ

CELE

- Zapoznanie uczestników z wydarzeniami historycznymi dotyczącymi wojny polsko-bolszewickiej i udziałem w niej harcerek i harcerzy.
- Wskazanie uczestnikom wzorca harcerki-patriotki i harcerza-patrioty oraz zaprezentowanie zachowań, w których przejawiał się patriotyzm młodzieży w trudnych latach walki o granice niepodległej Polski.
- Zachęcenie uczestników do refleksji na temat postaw patriotycznych w latach wojny i w czasach współczesnych.

ZAMIERZENIA

Uczestnicy gry:

- zdobędą podstawowe wiadomości na temat wojny polsko-bolszewickiej (kiedy miała miejsce, jakie były jej przyczyny, jakie znaczenie miała Bitwa Warszawska),
- dowiedzą się, na czym polegał udział harcerek i harcerzy w tej wojnie,
- poznają wybrane postacie – harcerskich bohaterów wojny polsko-bolszewickiej,
- poznają (poprzez doświadczenie i przeżycie odpowiednich sytuacji) wybrane realia życia w Polsce w okresie kształtowania się niepodległego państwa,
- przekonają się, że warunkiem skutecznego działania jest dobry podział obowiązków i współpraca w zespole.

KONTEKST HISTORYCZNY

Wojna polsko-bolszewicka (wojna polsko-rosyjska w latach 1919–1920) to wojna pomiędzy odrodzoną II Rzeczpospolitą a Rosją Sowiecką, dążącą do podboju państw europejskich i przekształcenia ich w republiki sowieckie zgodnie z celami politycznymi rosyjskiej partii bolszewików. Toczyła się równolegle w wymiarze militarnym i politycznym. Jej najważniejszymi epizodami militarnymi były: wyprawa kijowska, Bitwa Warszawska,

kontruderzenie znad Wieprza, bitwa pod Komarowem i bitwa nad Niemnem. W dniu 12 października 1920 roku delegacje Rzeczypospolitej i rządu Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej zawarły w Rydze zawieszenie broni (weszło w życie 18 października tego roku), a 18 marca 1921 roku, również w Rydze, podpisany został traktat pokojowy, który wytyczył granicę polsko-sowiecką. Do agresji ZSRR na Polskę w dniu 17 września 1939 roku traktat ten regulował stosunki pomiędzy II Rzeczpospolitą a Rosją Sowiecką (później Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich).

Podczas wojny polsko-bolszewickiej harcerstwo wniosło wielki wkład w walkę o granice Polski i zachowanie niepodległości odrodzonego państwa. Szczególną ofiarnością wykazali się harcerze i harcerki zjednoczonego ZHP, zgłaszając się w lipcu 1920 roku na apel gen. Józefa Hallera, który wzywał do obrony kraju w oddziałach Armii Ochotniczej.

KONCEPCJA GRY

- Na terenie gry rozmieszczonych jest siedem punktów obrazujących różne formy działania harcerki i harcerzy w okresie wojny polsko-bolszewickiej. W każdym punkcie zastępy wykonują dwa zadania, zdobywając przy okazji wiedzę historyczną.
- Dodatkowym punktem jest „siedziba Naczelnictwa ZHP” (punkt 0), czyli centrum akcji, w którym rozpoczyna się gra. Stąd kieruje się ruchem zastępów na punkty, oblicza wyniki i podsumowuje całe działanie.
- Zastępy rozpoczynają grę w punkcie 0, czyli „**siedzibie Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego**”. Tu równocześnie wykonują pierwsze zadanie. Następnie w wyniku losowania zostają skierowane do poszczególnych punktów. Za każdym razem po wykonaniu zadania zastęp wraca do Naczelnictwa, gdzie otrzymuje od osoby prowadzącej skierowanie do kolejnego punktu.
- Odległości między „siedzibą Naczelnictwa ZHP” a punktami zastępy starają się pokonać możliwie jak najszybciej. Przy wykonywaniu zadań obowiązuje limit czasowy, a ich wykonanie przed czasem może być istotne w ostatecznym podsumowaniu wyników.
- Gra toczy się do chwili wykonania wszystkich zadań przez każdy z zastępów. Na koniec należy podliczyć zdobyte punkty. Za trzy najlepsze czasy (liczone od momentu rozpoczęcia do zakończenia gry przez dany zastęp) przyznawana jest premia punktowa: I – 5 punktów, II – 4 punkty, III – 3 punkty.

UWAGI

- Gra zaplanowana została jako tzw. gra przestrzenna, możliwa do realizacji np. na terenie boiska czy w budynku szkoły (tak lokalizujemy punkty, aby uczestnicy wykonujący zadania nie przeszkadzali sobie wzajemnie, ewentualnie także nie podpatrywali sposobów realizacji zadań przez inne patrole). Osoba prowadząca, znajdująca się w punkcie „siedziba Naczelnictwa ZHP”, powinna mieć możliwość kontroli całości gry (może korzystać z pomocy mobilnych asystentów, którzy przemieszczają się między punktami). Można ją jednak dostosować do potrzeb i możliwości i przerobić na grę terenową lub miejską.
- W każdym punkcie powinna znajdować się przynajmniej jedna osoba prowadząca.
- Aby gra była atrakcyjna, należy zadbać o odpowiednią aranżację punktów, stroje obsługi, rekwizyty itp. W przygotowaniu punktów i wytworzeniu odpowiedniego klimatu pomogą zamieszczone w scenariuszu teksty źródłowe, ilustracje i objaśnienia. Wskazówek warto poszukać także w książkach lub w internecie.
- Do realizacji gry potrzebna jest osoba koordynująca całość oraz osoby obsługujące poszczególne punkty (mogą to być zaprzyjaźnieni instruktorzy, wędrownicy, harcerze starsi lub nauczyciele).

ZASADY GRY

- Harcerze poruszają się w zastępach (lub 4–8-osobowych patrolach).
- Zastępy otrzymują kartę punktacji i w każdym punkcie realizują zadania. Następnie są oceniane przez prowadzących punkty w skali 0–5 za każde zadanie.
- Czas pobytu zastępu w każdym punkcie to maksimum 20 minut. Zastęp w tym czasie wykonuje dwa zadania. W przypadku niektórych punktów uczestnicy samodzielnie podejmują decyzję, jak realizują zadania (wszyscy wykonują najpierw jedno, a potem drugie zadanie lub dzielą się i wykonują oba zadania równocześnie). W innych punktach sposób realizacji jest narzucony przez prowadzącego.
- Każdy zastęp po wykonaniu zadania wstępnego w punkcie 0 wyrusza do innego (wylosowanego) punktu.
- Po wykonaniu zadania patrol wraca do punktu „Naczelnictwo ZHP” po przydział kolejnego punktu, który ma odwiedzić.
- Zwycięża zastęp, który uzyska największą liczbę punktów. W przypadku takiej samej liczby punktów o kolejności miejsc decyduje czas wykonania zadań.

Przebieg gry

PUNKT 0. SIEDZIBA NACZELNICTWA ZHP

► **Wprowadzenie.** W rozpoczynającej grę gawędzie należy przedstawić uczestnikom podstawowe informacje historyczne. Treść gawędy trzeba dopasować do ich wieku (poziomu wiedzy). Przygotowując gawędę, można wykorzystać zamieszczone poniżej teksty, a także załączniki 1 i 2. Nie należy przeładowywać przekazu dla harcerzy suchymi faktami historycznymi! Trzeba podać niezbędne informacje, a przy tym zbudować odpowiedni nastrój.

Gdy w 1918 roku nasz kraj odzyskał niepodległość, Polacy byli wyczerpani pierwszą wojną światową, a miasta były zniszczone przez wojenną zawieruchę. Mimo to zapanowała radość, gdy 11 listopada Józef Piłsudski objął władzę nad załóżkiem polskiej armii. Jednak niewielu naszych rodaków zdawało sobie wtedy sprawę z zagrożenia, jakim byli bolszewicy, którzy coraz bardziej panoszyli się na wschodzie. W dodatku dążyli do wywołania rewolucji komunistycznej w całej Europie. W drodze na zachód musieli przejść przez młode, ale waleczne państwo polskie. W takich właśnie okolicznościach rozpoczęła się wojna polsko-bolszewicka. Po początkowych sukcesach wojsk Piłsudskiego nastąpiło przełamanie frontu, a Polacy zostali zmuszeni do odwrotu. Nasza niedawno odzyskana wolność została zagrożona.

Jest sierpień 1920 roku. Bolszewicy są już kilkanaście kilometrów od Warszawy. Cały naród podejmuje działania na rzecz ratowania ojczyzny. Generał Józef Haller zostaje dowódcą Armii Ochotniczej. Prawie w tym samym czasie (3 lipca 1920 roku) obejmuje funkcję przewodniczącego ZHP.

Związek Harcerstwa Polskiego zgłasza do Armii Ochotniczej wszystkich swoich członków. Starsi harcerze walczą w oddziałach frontowych. Jednym z najdzielniejszych oddziałów jest 201 pułk ochotniczy, którego aż 75% stanowią harcerze.

Harcerki pełnią służbę pomocniczą – opiekują się rannymi, pracują w szpitalach, prowadzą wojskowe kantyny i jadłodajnie, pomagają rodzinom żołnierzy walczących na froncie. Młodzi harcerze są łącznikami i gońcami, pełnią także służbę wartowniczą w różnych instytucjach, zastępując wysłanych na front żołnierzy.

Młodzi ochotnicy w punkcie werbunkowym, lipiec 1920

Po gawędzie należy poinformować uczestników:

Stanowicie zastęp harcerek (harcerzy), którzy zgłosili się do punktu werbunkowego. Otrzymujecie przydział do służby wojskowej (pomocniczej). Ruszacie, aby wykonać swoje zadania. Od Was zależy, czy uda się obronić Warszawę przed bolszewikami. Powodzenia!

Zanim patrole udadzą się na poszczególne punkty, wykonują w punkcie 0 zadanie wstępne.

Zadanie na punkcie. Zostaliście ochotnikami, a zatem powinniście nosić biało-czerwone kokardy, jak wszyscy żołnierze Armii Ochotniczej. Wykonajcie z otrzymanych materiałów biało-czerwone rozetki, a następnie przypnijcie je do swoich mundurów.

Zastępy, które wykonają rozetki, losują kolejno numer punktu, do którego mają się udać.

Żołnierzy ochotników wyróżniała biało-czerwona rozeta

ZAŁĄCZNIK 1

Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego zgłosiło do służby w Armii Ochotniczej całą organizację harcerską, liczącą przeszło 30 tys. członków. Pierwszy rozkaz zarządzający stan Pogotowia ZHP został wydany w dniu 7 lipca (...). W Głównej Kwaterze Męskiej utworzono biura zaciągowe, pracujące w dzień i w nocy.

Rozkazy rozesłano przez umyślnych kurierów po całej Polsce, do chorągwi i okręgów. W każdym zarządzeniu stosownie do wskazówek otrzymanych w Generalnym Inspektoracie Armii Ochotniczej kładziono bardzo silny nacisk na pośpiech w tworzeniu oddziałów harcerskich w poszczególnych miejscowościach i niezwłocznym zgłaszaniu ich do Głównej Kwatery. Wróg zbliżał się bardzo szybko, więc nie było czasu do stracenia.

*Harcerska Służba Ochotnicza, „Harcerz” 1922,
nr 22, lipiec–sierpień*

ZAŁĄCZNIK 2

Ogromny wysiłek wojska i całego narodu w odpięciu nawały bolszewickiej w 1920 roku to także wielka epopeja polskiego harcerstwa. W obliczu bezpośredniego zagrożenia Warszawy, w lipcu 1920 roku, generał Józef Haller, który został powołany przez Radę Obrony Państwa

na organizatora i generalnego inspektora Armii Ochotniczej, stanął również – jako przewodniczący – na czele ZHP. Kiedy wezwany do stolicy Haller przybył do swojego warszawskiego mieszkania, zastał w nim już, oprócz licznych oficerów, także Olgierda Grzymałowskiego, który złożył oficjalny wniosek Naczelnictwa o włączenie harcerstwa do obrony. Do zgromadzonych Haller powiedział wtedy: Widzicie, panowie, oto Harcerstwo pierwsze zgłasza się na apel!

Do frontowych oddziałów wojskowych ochotniczo zgłosiło się wówczas 6 tys. harcerzy, łącznie zaś z tymi, którzy już znajdowali się w regularnych formacjach Wojska Polskiego – liczba ta doszła do 9 tys.

Wyjazd harcerzy do wojska odbywał się drużynami (oczywiście z zachowaniem kryterium wiekowego, czyli od 17 lat wzwyż – choć zdarzali się młodszy, które szły wraz ze swoimi drużynowymi, kapelanami, a dołączali do nich komendanci okręgów i chorągwi. (...) Do oddziałów wstępowali członkowie najwyższych władz harcerskich, m.in. Tadeusz Strumiłło i Olgierd Grzymałowski – obaj w szeregach pociągu pancernego „Bartosz Głowacki”.

T. Katafiasz, *Skauci i harcerze w walkach o niepodległość*, <http://prasa.zhp.pl/archiwum/c199901/c990120.html>, [online], [dostęp 5 maja 2018]

PUNKT 1. CYTADELA W WARSZAWIE

► **Wprowadzenie.** Tutaj, po zarejestrowaniu w Naczelnictwie ZHP, zostały zakwaterowane oddziały ochotnicze harcerzy przed wyruszeniem na front. W czasach zaborów miejsce to budziło grozę. Mieściło się tu znane z ciężkich warunków więzienie, w którym odbywali kary polscy patrioci; na stokach Cytadeli carscy żołdacy wykonywali też wyroki śmierci na Polakach-więźniach politycznych. Teraz koszary Cytadeli stały się bazą dla oddziałów ochotniczych. Ochotnicy przechodzili tu krótkie szkolenie przed wyruszeniem na front. Przygotowując ten punkt, warto zapoznać się z załącznikiem 3.

 Zadanie 1. Przybywające do punktu werbunkowego zastępy muszą wykazać się znajomością musztry. Prowadzący punkt ocenia wykonanie przez harcerzy i harcerki podstawowych komend (musztra pojedynczego harcerza, musztra zastępu).

 Zadanie 2. Zastęp ma prawidłowo spakować plecak (najlepiej tzw. kostkę lub staroświecką harcerską „gruszkę”), wybierając z przygotowanego zestawu przedmiotów takie, które mogły się przydać wyruszającemu na front ochotnikowi i – zdaniem harcerzy – były już dostępne w 1920 roku. Dla utrudnienia można wprowadzić rolowanie koca (na archiwalnych fotografiach można zobaczyć kocy lub pałatki przytroczone do wojskowych plecaków). W takim przypadku obsługa punktu musi wcześniej zademonstrować uczestnikom tę archaiczną umiejętność (tutoriale pokazujące, w jaki sposób zrolować koc, można znaleźć w internecie, np. <http://2mps.org/rekonstrukcja/koc.html> lub <http://cytadela.aplus.pl/forum/viewtopic.php?p=51018>). Zapewne wielu młodszych harcerzy zdziwi fakt, że kiedyś nie było śpiworów!

ZAŁĄCZNIK 3

Środowiska harcerskie rozrzucone po kraju tworzyły własne oddziały – wyekwipowane przez rodziców i koła przyjaciół harcerstwa – które wysyłały następnie do Warszawy. Pierwsza przybyła Łódź, potem Kalisz, Radom, Zagłębie Dąbrowskie, Piotrków, Kielce, okręg polesko-podlaski i inne, zgłaszając każdy po kilkuset ludzi. Chłopcy zabierali ze sobą broń, kto jaką posiadał, oraz łopatki saperskie i siekiery, apteczki polowe, telefony i rowery. Całą wyprawę harcerską, która do tej pory służyła tylko do ćwiczeń skautowych, zabrali chłopcy ze sobą na wojnę. Młodzież, która przeszła z drużyn harcerskich do wojska, okazała się na tyle przygotowaną pod względem wyszkolenia wojskowego, że po kilku dniach ćwiczeń w koszarach wykazuje doskonałą sprawność.

Harcerska Służba Ochotnicza, „Harcerz” 1920, nr 22, lipiec – sierpień

Plakat autorstwa S. Sawiczewskiego przedstawiający gen. J. Hallera, dowódcę Armii Ochotniczej, 1920

PUNKT 2. SŁUŻBA POMOCNICZA HARCEREK I MŁODSZYCH HARCERZY

► **Wprowadzenie.** W celu zorganizowania pomocy żołnierzom na froncie Główna Kwatera Żeńska ZHP w lipcu 1920 roku utworzyła Wydział Pogotowia Wojennego pod kierownictwem Jadwigi Wocalewskiej. Do wydziału tego zostały zgłoszone wszystkie żeńskie drużyny harcerskie z terenu ziem polskich. Nad całokształtem prac harcerek czuwała naczelniczka Głównej Kwatery Żeńskiej Maria Wocalewska, inspektorka harcerstwa w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, jedna z najwybitniejszych kierowniczek harcerskiego ruchu żeńskiego. Pogotowie Wojenne pracowało w czterech sekcjach: pierwsza – opieki nad harcerzem-żołnierzem, druga – gospód i kantyn, trzecia – sanitarna, czwarta – oświaty i propagandy.

Więcej o pracy harcerek w Pogotowiu Wojennym można przeczytać w **załączniku 4**.

Zadanie 1. W służbie pomocniczej bardzo ważne było staranne i ofiarne wykonywanie nawet prostych czynności. Harcerki z pewnej drużyny zaopatrzyły w guziki całą pościel szpitalną i wybawiły w ten sposób szpital wojenny z dużego kłopotu (guzików trzeba było zrobić kilka tysięcy). Zastęp ma w określonym czasie (np. 1 minuta) przyszyć jak najwięcej guzików (liczy się staranność przyszywania w równych rzędach i to, ile guzików zostanie przyszyte).

Zadanie 2. Harcerki prowadziły kuchnie, kantyny (gospody) i sklepiki dla żołnierzy, wysyłały na front paczki z produktami żywnościowymi, a nawet zdobytymi przysmakami – słodyczami i owocami. Zadaniem zastępu jest wykonanie patriotycznej dekoracji ciasteczek przeznaczonych dla kolegów na froncie (należy przygotować ciasteczka i produkty do dekoracji, trzeba pamiętać np. o możliwości podgrzania lukru). Ocenia się pomysłowość i staranność wykonania. Wszystkie ciasteczka można skosztować podczas zakończenia gry!

ZAŁĄCZNIK 4

Był to pamiętny rok 1920. Nasi rówieśnicy harcerze poszli na prawdziwą wojnę, odbywali prawdziwe marsze i narażali życie w podchoinach do nieprzyjacielskich okopów. To już nie była zabawa w walkę dwóch harcerskich obozów, ale trud ciężki i zmaganie ludzi dorosłych w obronie Ojczyzny... A i my, dziewczęta, robiłyśmy, cośmy mogły, dla naszych żołnierzy walczących na froncie.

Maszyny do szycia terkotały bez ustanku. Pod oknami nad stosem białego płótna pochyłały się główki dziewcząt. Igły połyskiwały w rękach, snując długą nitkę poprzez twardą, śliską tkaninę. (...) Od sąsiedniego stołu wdzięcznie dzwoniły druty na rozpoczętych skarpetkach. A tymczasem do sali weszła nowa gromada dziewczynek, dźwigając ciężki kosz, pełen rumianych bochenków chleba i mnóstwa paczek. Na wolnym stole rozłożono zapasy pieczywa, wędlin i czekolady. Dziewczęta szybko i zręcznie dzieliły produkty: chleb, krążek kielbasy, blok czekolady. Jedna owijała paczkę w gruby papier, druga obwiązywała ją mocnym szpagatem, trzecia wypisywała adresy.

Janka spostrzegła nagle na uboczu jakąś paczkę.
– Co to jest, Zosiu? – zdziwiła się – Czy to zapasy do szpitala?

Zosia chwyciła się za głowę:

– Och, nie! To musztarda. W ostatnim liście jeden z żołnierzy pisał, że im brak ostrych przypraw.

– Ale tu jest tylko jeden wielki słoć musztardy – powiedziała Janka – nie możemy go podzielić.

Zośka zdecydowała niefrasobliwie:

– No, to pošlemy temu, który prosił.

Za chwilę na paczce, większej od innych, Zosia wypisała krzywymi literami: „Józef Grzechnik, 201 pułk piechoty”.

– Gotowe, druhenko Janko!

Długimi szeregami leżały paczki, oczekując wysyłki na front, ale pracowity dzień jeszcze się nie kończył. Trzeba było zanieść prowianty do szpitala dla rannych. Znowu pojawiły się na stole bochenki chleba. Zazgrzytały noże w zetknięciu z chrupką, przypieczoną skórką. Po godzinie kosz był pełen równo pokrajanych kromek.

– Kto ma dziś dyżur? – spytała Janka.

Od stołu zerwało się kilka harcererek: – My, druhenko!

Janka odebrała od nich roboty. Obliczyła gotowe sztuki bielizny – cały plon tygodniowych trudów. Powoli narastał stos koszul, skarpetek, nauszników. Najmłodsze harcerki przyniosły wielki worek szarpi.

Czołówka sanitarna „Czuwaj”. Od lewej wybitne instruktorki Jadwiga Falkowska i Helena Gepnerówna (później Grażyńska)

– A więc w drogę – Stefcia i Krysia uniosły ciężki kosz. (...)

Zaledwie Stefcia i Krysia przestąpiły próg sali szpitalnej, głowy leżących żołnierzy zwróciły się w ich kierunku.

– Witajcie, druhenki! – wołał któryś ze zdrowszych, inni uśmiechali się serdecznie do dziewczynek.

Pod kierunkiem sanitariuszek harcerki rozdawały rannym podwieczorek. (...) Przy łóżku Kazika, ochotnika-harcerza, oczekiwała je niespodzianka.

– Wiecie, doktor wyjął mi kulę! – oznajmił triumfalnie.

Kazik miał kulę pod zębem i z początku wydawało się, że będzie musiał chodzić z nią przez całe życie, toteż dziewczynki ucieszyły się ogromnie.

– Daj mi ją na pamiątkę! – poprosiła Krysia, ale Kazikowi szkoda było rozstawać się z kulą.

– Poczekaj, jak dostanę drugą, to ci dam. Tę muszę zawieźć matce.

– Och, nie, Kaziku! Już wolę wcale nie dostać, nie chcę, abys drugi raz był ranny – krzyknęła z przestachem Krysia – a zresztą nim wyzdrowiejesz, wojna się skończy.

Sprawdziły się słowa Krysi. Wkrótce rozniosła się wiadomość o zawieszeniu broni.

W przeddzień rozejmu przyszedł list z frontu od Józefa Grzechnika. Janka głośno odczytała go w drużynie:

– Kochane druhenki – pisał żołnierz – dziękuję wam serdecznie w imieniu całego batalionu za zapasy żywności. Bardzo nam się tutaj przydają. Ale najlepiej to się nam udało musztarda. Przez cały tydzień ciągle ją jedliśmy i wszyscy żołnierze i oficerowie z całego pułku schodzili się do nas na ten poczęstunek. Ale potem przestali chodzić, bo się pochorowali. Podobno od tej musztardy, ja myślę jednakże, że to prędzej od kapuśniaku z kotła. (...)

Dziewczęta wybuchnęły śmiechem. Historia przesyłki długo bawiła całą drużynę.

W. Grodzieńska, *Piętnaście lat temu*, „Płomyk” 1935, nr 1

PUNKT 3. BITWA WARSZAWSKA

► **Wprowadzenie.** Bitwa Warszawska to przełomowy moment wojny polsko-bolszewickiej. Zwana „cudem nad Wisłą”, rozegrała się w okolicach Warszawy w dniach 13–25 sierpnia 1920 roku. Podchodzący pod Warszawę bolszewicy zostali zatrzymani w krwawych walkach przez żołnierzy Wojska Polskiego, wśród których było wielu młodych ochotników. Wyprowadzony przez naczelnego wodza Józefa Piłsudskiego manewr znad Wieprza, oskrzydłający Armię Czerwoną, zmienił losy wojny. Na pamiątkę zwycięstwa dzień 15 sierpnia ustanowiono Świątem Wojska Polskiego.

 Zadanie 1. Szybkość działania, odwaga oraz dobre wyszkolenie żołnierzy przyczyniły się do polskiego zwycięstwa. Uczestnicy gry sprawdzają swoje umiejętności w zakresie wyszkolenia strzeleckiego. Trzech najlepszych strzelców z zastępu ma trafić do celu (rzutkami, małymi kamykami, szyszkami – w zależności od tego, gdzie i w jakich warunkach odbywa się gra).

 Zadanie 2. Jednym z uczestników Bitwy Warszawskiej był harcerz i ksiądz Ignacy Skorupka, kapelan 236 pułku piechoty. Zastęp otrzymuje ilustrację z reprodukcją obrazu Jerzego Kossaka „Bitwa pod Ossowem” (karta 8), na której w alegorycznej pozie został przedstawiony ksiądz Ignacy, a także tekst opisujący jego heroiczną postawę (załącznik 5). Zadanie polega na zaprojektowaniu (narysowaniu, wykonaniu z plasteliny itp.) pomnika księdza I. Skorupki.

ZAŁĄCZNIK 5

7 lipca 1920 roku, w obliczu idących na Warszawę bolszewików, ogłoszono powszechną mobilizację. Ignacy [Skorupka] prosi swojego przełożonego, kardynała Aleksandra Kakowskiego, o zostanie kapelanem. Spotkał się jednak z odmową, ponieważ Skorupka uznawany był już wówczas za wyjątkowo uzdolnionego

i hierarcha nie chciał stracić tak obiecującego młodzieńca w wyniku działań wojennych. (...) Ignacy zwraca się do biskupa połowego Stanisława Galla o wstawiennictwo w swojej sprawie i z jego pomocą udaje mu się uzyskać upragnioną zgodę. W prawobrzeżnej Warszawie ksiądz Skorupka był jedynym kapelanem, a więc dwoił się i troił, aby zaradzić wszystkim potrzebom. Spędzał dużo czasu na dworcach, gdzie

Ksiądz Ignacy Skorupka (1893–1920)

pocieszał, spowiadał i błogosławił idących w bój żołnierzy. Obchodził też szpitale i koszary, w których udzielał sakramentów, dodawał otuchy i krzewił wiarę w Opatrzność Bożą oraz zwycięstwo nad wrogiem.

Kapłan wyrusza na front 13 sierpnia z I batalionem 236 Pułku Piechoty Legii Akademickiej, w którym znalazło się wielu jego dawnych uczniów. Ignacy chce im towarzyszyć, dodawać otuchy w walce i w razie potrzeby służyć ostatnim namaszczeniem. (...)

14 sierpnia 1920 roku był ostatnim dniem życia kapelana. Istnieje kilka wersji opowieści o śmierci Ignacego Skorupki. Według jednej z nich kapłan towarzyszył walczącym i udzielając ostatniego namaszczenia rannemu żołnie-

rzowi, zginął od zabłąkanej kuli, która trafiła go w głowę. Według kolejnej dzielny ksiądz padł w boju, przodując w stule i z krzyżem w rękę nacierającym polskim oddziałom. Tę ostatnią historię ogłoszono w komunikacie Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z 16 sierpnia. (...) Spory na temat prawdziwej wersji wydarzeń trwają do dzisiaj. Niezależnie jednak od tego, którą wersję przyjmujemy, trzeba przyznać, że śmierć Ignacego Skorupki paradoksalnie zaszkodziła krasnoarmiejcom i umocniła ducha broniących się Polaków.

M. Balcerkiewicz, *Ksiądz Ignacy Skorupka. Zwykły człowiek, zwykłe życie, niezwykły bohater*, <https://histmag.org/Ksiadz-Ignacy-Skorupka-zwykly-czlowiek-zwykly-zycie-niezwykly-bohater-11625>, [online],

[dostęp 5 maja 2018]

Jerzy Kossak „Cud nad Wisłą”

PUNKT 4. OBRONA PŁOCKA

► **Wprowadzenie.** Dramatyczne walki o Płock rozpoczęły się 18 sierpnia 1920 roku około godz. 14. Bolszewicy zaatakowali z dwóch stron, opanowując północno-zachodnią część Płocka. Początkowo wśród obrońców panował chaos. Po zażegnaniu przez polskich oficerów paniki zaczęła się obrona miasta. Walczących żołnierzy wspierali mieszkańcy Płocka. Kobiety organizowały punkty sanitarne i opatrywały rannych. Łączność pomiędzy stanowiskami obrońców zapewniali miejscowi harcerze. Jednym z nich był jedenastoletni Tadeusz Jeziorowski, który pod ostrzałem wroga wybiegł na barykadę, aby zabrać porzucony przez wroga karabin maszynowy. Za ten czyn został odznaczony Krzyżem Walecznych – do tej pory jest najmłodszą osobą, która otrzymała to wojenne odznaczenie.

Na barykadach walczyło około 400 ludzi. Polacy nie dawali za wygraną, odsuwając bolszewików coraz dalej, aż około godziny 11, po ponad 21 godzinach walki, Płock został uwolniony od nieprzyjaciela.

 Zadanie 1. Zastęp zapoznaje się z historią Tadeusza Jeziorowskiego (załącznik 6) i przedstawia krótką inscenizację na temat jego udziału w obronie Płocka.

 Zadanie 2. Cechy Tadeusza Jeziorowskiego to nie tylko odwaga, ale także dobra pamięć, zdolność kojarzenia i spostrzegawczość. Zastęp wybiera jedną osobę, która wykonuje zadanie sprawdzające zdolność zapamiętywania – jak w grze „Kim?”. Wybrana osoba ogląda przez kilka sekund kartę 6, na której przedstawione zostały pamiątki związane z Tadeuszem Jeziorowskim, a następnie z pamięci wylicza zaprezentowane tam obiekty (należy zwrócić uwagę na prawidłowe zapamiętanie nazw, np. odznaczeń wojennych).

Józef Piłsudski dekoruje Krzyżem Walecznych obrońcę Płocka Tadeusza Jeziorowskiego, 10 kwietnia 1921

ZAŁĄCZNIK 6

Wśród walczących w polu i na barykadach, roznoszących amunicję i rozkazy było również około 40 płockich harcerzy, najczęściej kilkunaścieletnich chłopców, poniżej 17 roku życia (...).

Tadeusz Jeziorowski trafił do punktu sanitarno-amunicyjnego, mieszczącego się w Gimnazjum Żeńskim im. R. Żółkiewskiej, akurat w czasie, kiedy bolszewicy wdarli się do miasta. Zjawił się w samą porę, bowiem przełożona gimnazjum M. Rościszewska, nie znając się na broni, nie potrafiła – wobec różnych jej typów – dobrać odpowiedniej amunicji. Widząc to, mały Tadeusz zaczął sobie z niej pokpiwać:

– A to ładna komendantka, co się nie zna na broni! Wstyd! Dawać tu karabiny i pasy z nabojami! Już ja będę wiedział, co podać!

Jak dalej relacjonuje M. Rościszewska:

– Z miną skruszoną i zawstydzoną wynosiłam malcowi wszystko, co znalazłam. Ze wspaniałą dumą dobierał właściwe naboje, nabijał broń i podawał ją żołnierzom. Następnie (...) z pełną pogardą dla świszczących wokół niego kul, bez najmniejszej trwogi, owszem: z zacietrzewieniem przez pięć godzin, obłany potem, pędzi od barykady do magazynu amunicyjnego, z magazynu znowu na barykady i roznosi ładunki. Każda barykada ma inny kaliber broni, ta francuski, tamta austriacki, inna znowu – rosyjski. Nie mylił to małego urwisa. Po kilku kursach tam i z powrotem smyk Jeziorowski wędrem „czerwonoskórego”, w którego jeszcze wcześniej może się bawił, rozpoznaje w mig wszelkie zawiłości amunicyjne, umie na pamięć, co

komu gdzie potrzeba i co chwilę zziębnięty, obłany potem, wpada do magazynu, jak do sklepu z obstalunkiem: tyle ładunków austriackich, tyle francuskich etc. i pędzi w podskokach, aby zdążyć na czas.

Rano 19 sierpnia – jak już wspomniano – znalazł się na opuszczonej właśnie przez żołnierzy barykadzie przy poczcie, gdzie zauważył pozostawiony karabin maszynowy na kółkach. Nie wiele się namyślając, wprzągnął się w rzemienie i, nie zważając na strzały bolszewickiego oddziału, który zbliżał się właśnie od strony cmentarza żydowskiego przy ul. Królewieckiej, zaciągnął karabin na pl. Floriański i oddał w ręce żołnierzy, którzy wybiegli mu na pomoc. (...)

G. Gołębiowski, *Obrona Płocka przed wojskami bolszewickimi 18–19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2015

Wśród odznaczonych [w dniu 10 kwietnia 1921 roku, podczas wizyty marszałka Józefa Piłsudskiego w Płocku] znalazło się również kilku harcerzy: Tadeusz Jeziorowski, Józef Kaczmarowski, Jan Wichrowski, pośmiertnie Antoni (Antolek) Gradowski i Stefan Zawidzki. (...) W czasie ceremonii żywe zainteresowanie Naczelnika wzbudził najmłodszy z odznaczonych – 12-letni Tadeusz Jeziorowski. Na pytanie, kim jest, rezolutnie odpowiedział:

– Jestem ochotnikiem i skautem!

Po takiej odpowiedzi wzruszony Naczelnik ucałował małego bohatera.

G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918–1939*, Płock 2008

PUNKT 5. SZPITAL HARCERSKI

► **Wprowadzenie.** Długość frontu podczas wojny polsko-bolszewickiej często przekraczała 800 km. W rezultacie zaciętych walk było wielu zabitych i rannych. Do pracy w szpitalach polowych zgłaszały się licznie harcerki. Szczególnie podczas Bitwy Warszawskiej ważna była każda para rąk. Więcej o harcerskim wojennym szpitalu można przeczytać w **załączniku 7**.

Zadanie 1. Zastęp ma za zadanie opatrzeć rannego żołnierza (należy odpowiednio przygotować pozoranta oraz zgromadzić potrzebne materiały opatrunkowe).

Zadanie 2. Aby umilić rannym pobyt w szpitalu, zastęp prezentuje występ artystyczny – piosenkę z lat 1914–1921 (z **załącznika 8** lub inną).

ZAŁĄCZNIK 7

Jednym z najbardziej widocznych znaków pracy harcerek był szpitalik harcerski na 30 łóżek, założony w Łodzi. Harcerki założyły go i zaopatrzyły we wszystko, co potrzeba; przez cały czas istnienia szpitalika obsługiwały go całkowicie, począwszy od służby sanitarnej i gospodarczej, a kończąc na porządkach i praniu bielizny. Szpitalik ten istniał od 26 lipca 1920 roku do 2 lutego 1921 roku, czyli przeszło 180 dni, aż do czasu, kiedy ostatni pacjent opuścił jego progi; a przewinęło się przez ten szpitalik w tym czasie około 100 pacjentów.

W. Nekrasz, *Harcerze w bojach*, t. 2, Warszawa 1931, s. 244

ZAŁĄCZNIK 8

WOJENKO, WOJENKO

słowa Feliks Gwiżdż

muzyka na podstawie melodii ludowej

Wojenko, wojenko, cóżeś ty za pani,
Że za tobą idą, że za tobą idą,
Chłopcy malowani.
Że za tobą idą, że za tobą idą,
Chłopcy malowani.

Chłopcy malowani, sami wybierani,
Wojenko, wojenko, wojenko, wojenko,
Cóżeś ty za pani.
Wojenko, wojenko, wojenko, wojenko,
Cóżeś ty za pani.

Na wojence ładnie, kto Boga uprosi,
Żołnierze strzelają, żołnierze strzelają,
Pan Bóg kule nosi.
Żołnierze strzelają, żołnierze strzelają,
Pan Bóg kule nosi.

Maszeruje wiara, pot się krwawy leje,
Raz, dwa, stąpaj bracie, raz, dwa, stąpaj, bracie,
Bo tak Polska grzeje.
Raz, dwa, stąpaj bracie, raz, dwa, stąpaj, bracie,
Bo tak Polska grzeje.

https://www.youtube.com/watch?v=Fq2cT-TvG_j4

Sanitariuszka przy pracy, 1920

Szpital dla żołnierzy zorganizowany przez harcerki w Łodzi, 1920

RAPSOD O PUŁKOWNIKU LISIE-KULI

słowa i muzyka Adam Kowalski

Gdy ruszył na wojenkę, miał siedemnaście lat,
A serce gorejące, a lica miał jak kwiat.
Chłopcą jeszcze duszę i młode ramię miał,
Gdy w krwawej zawierusze szedł szukać mąk i chwał.

Lecz śmiał się śmierci w oczy, a z trudów wszystkich kpił,
Szedł naprzód jak huragan i bił, i bił, i bił.
A chłopcy z nim na boje szli z pieśnią jak na bal,
Bo z dzielnym komendantem i na śmierć iść nie żał.

Nie trwożył się moskiewskich bagnatów, lanc ni dział,
Docierał zawsze z wiarą tam, dokąd dotrzeć chciał.
Gdy szedł zaś w bój ostatni, miał lat dwadzieścia dwa,
A sławę bohatera, a moc i dumę lwa.

Świsnęła mała kula i grób wyryła mu,
Bohaterowi łożo, postanie wieczne lwu.
Rycerski pędził żywot, rycerski znalazł zgon,
Armaty mu dzwoniły, a nie żałobny dzwonił.

Chorągwie się skłoniły nad grobem, na czci znak,
A stara brać żołnierska jak dzieci łkała tak.
Sam nawet wódz naczelny łzy w dobrych oczach miał,
Ukochanemu chłopcu na trumnę order dał.

A wiecie wy żołnierze, kto miał tak piękny zgon,
Kto tak Ojczyźnie służył, czy wiecie, kto był on?
Otwórzcie złotą księgę, gdzie bohaterów spis,
Na czele w niej widnieje: Pułkownik Kula-Lis.

<https://www.youtube.com/watch?v=D1OsV-RUoNI>

PUNKT 6. WYWIAD

► **Wprowadzenie.** W Bitwie Warszawskiej duże znaczenie miał polski radiowywiad. Nasi kryptolodzy złamali bolszewickie metody szyfrowania, dzięki czemu znaliśmy na bieżąco każde posunięcie wroga. W dniu 13 sierpnia 1920 roku wojska bolszewickie przystąpiły do decydującego szturm na Warszawę. Polski wywiad radiowy przechwycił wówczas sowiecką depezę z rozkazem ataku. Dzięki temu przyśpieszono uderzenie znad Wieprza. Polscy radiotelegrafści skutecznie zagłuszali też komunikaty wroga. Przez kluczowe 36 godzin największa polska radiostacja nadawała tekst Nowego Testamentu na tych samych falach, na których pracowały sowieckie radiostacje. Kropki i kreski polskich radiotelegrafistów mieszały się z rozkazami nadawanymi przez dowództwo armii bolszewickiej.

 Zadanie 1. Harcerze muszą jak najszybciej rozszyfrować depezę (można wykorzystać alfabet Morse'a, ewentualnie inny szyfr).

 Zadanie 2. Prowadzący przedstawia dwa sposoby przekazywania meldunków wywiadowczych, jakie wymyślili harcerze w czasie wojny polsko-bolszewickiej (**załącznik 9**) i uświadamia harcerzom, że były to raczej nierealne pomysły. Zadaniem uczestników gry jest wymyślenie dwóch innych, skuteczniejszych sposobów.

Radiostacja polowa Wojska Polskiego, 1920

ZAŁĄCZNIK 9

Wobec rozgrywających się wypadków na froncie i zajmowania przez bolszewików coraz to nowych połaci kraju, wyszła z Głównej Kwatery inicjatywa zorganizowania przez harcerzy akcji szpiegowskiej na tyłach frontu nieprzyjacielskiego. (...) Ze względów kronikarskich (...) notujemy te projekty.

Pierwszy z nich polegał na zorganizowaniu łączności z naszymi wywiadowcami znajdującymi się na tyłach nieprzyjaciela za pomocą gołębi pocztowych. Niestety, harcerze nasi nie posiadali jeszcze odpowiedniego przygotowania w tym względzie ani też nie było do dyspozycji potrzebnej ilości gołębi pocztowych.

Drugi projekt dotyczył utrzymania łączności przez wywiadowców znajdujących się na tyłach bolszewickich z wojskiem za pomocą butelek puszczonej wodą z biegiem Wisły i innych rzek przepływających przez terytorium zajęte przez wroga. Rozstawione w odpowiednich punktach przez polskie placówki sieci miały wyławiać zasmolowane szczelnie butelki, zawierające wewnątrz kartkę z zaszyfrowanym meldunkiem. Projektu tego nie urzeczywistniono, gdyż trzeba było wcześniejszego umówienia się z osobami znajdującymi się na terenie nieprzyjacielskim, a więc planu opracowanego przed działaniami wojennymi. Bez takiego pla-

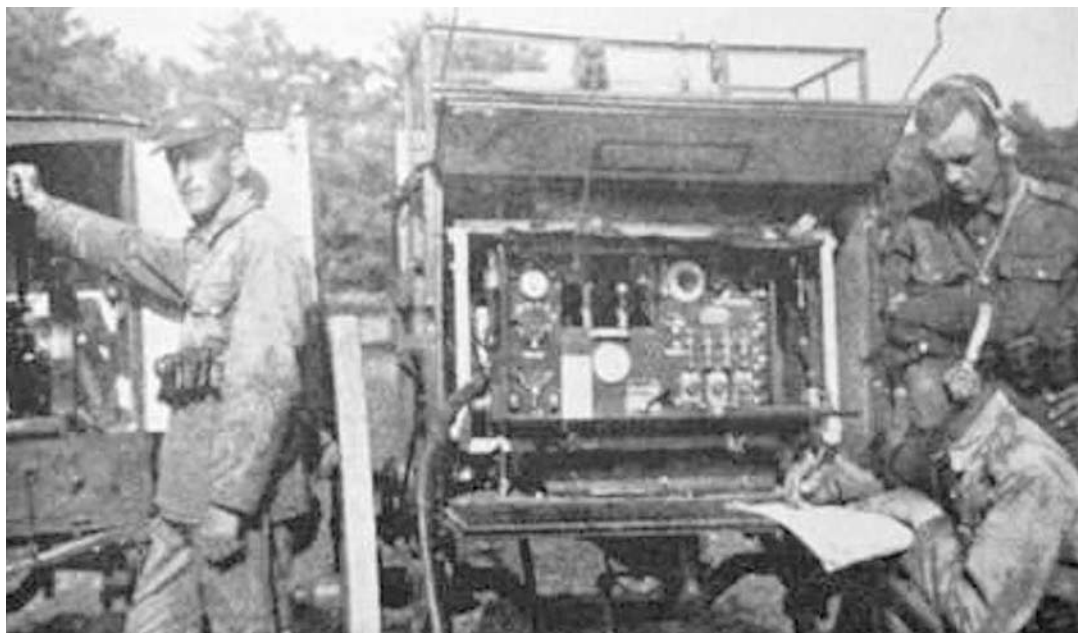
nu można byłoby obejść się tylko wtedy, gdyby wszyscy polscy harcerze mieszkający nad rzekami uprawiali ćwiczenia z puszczeniem i wyławianiem butelek zawierających meldunki, oraz gdyby wszyscy oni pamiętali, że taki sposób łączności należy zawsze stosować, nie czekając rozkazów, gdy się jest przez nieprzyjaciela odcięty od swoich.

Niezależnie od powyższych prób zorganizowania służby łączności za frontem nieprzyjaciela, utworzono (...) kilka harcerskich oddziałów łączności (...). Docierały niektóre z nich i za front. (...) Harcerze mieli za zada-

nie przenoszenie w sposób sprawny i szybki rozkazów i meldunków, utrzymywanie łączności pomiędzy walczącymi oddziałami, szczególnie gdy inne sposoby, jak np. telefon, stają się zawodne, nawiązywanie łączności z naszymi wywiadowcami na tyłach nieprzyjacielskich, wreszcie bezpośrednio dokonywanie wywiadów.

Łącznikami byli piesi, konni i kolarze. Tworząc łącznikowe oddziały, miano na względzie, żeby w każdym oddziale byli zawsze specjaliści: biegacze, sygnaliści, jeźdźcy, kolarze, i o ile można, telefoniści.

W. Nekrasz, *Harcerze w bojach*, t. 2, Warszawa 1931, s. 31–32

Obsługa wojskowej radiostacji polowej, 1920

PUNKT 7. SZTAB WOJSKA POLSKIEGO

► **Wprowadzenie.** Ważne prace wykonywali również harcerze i harcerki pełniący służbę pomocniczą. Ci, którzy nie trafiali do oddziałów frontowych, byli niekiedy kancelistami w sztabach wojskowych. Zastępowali tam żołnierzy, którzy wyruszyli na front.

Zadanie 1. Zadaniem zastępu jest przepisanie odezwy gen. Józefa Hallera do harcerzy zaprezentowanej na **karcie 5** (to wariant trudniejszy, wymagający odczytania pisma odręcznego) lub wydrukowanego tekstu tej samej odezwy, znajdującego się poniżej:

Druhowie Harcerze!

Na zew Ojczyzny poszliście w bój z wrogiem jak przystało na harcerzy.

Do waszych obowiązków harcerskich dodaliście obowiązek żołnierzy obrońców Ojczyzny, której w szereg wojsk walecznych wnieśliście świeżego ducha rycerskiego.

Krzewić macie tego ducha wśród towarzyszków broni, krzewić cnoty obywatelskie i wojskowe, a nigdy nie wypierając się ideałów harcerstwa, wracajcie lepszymi harcerzami, których prawo z Bogiem dla Ojczyzny!

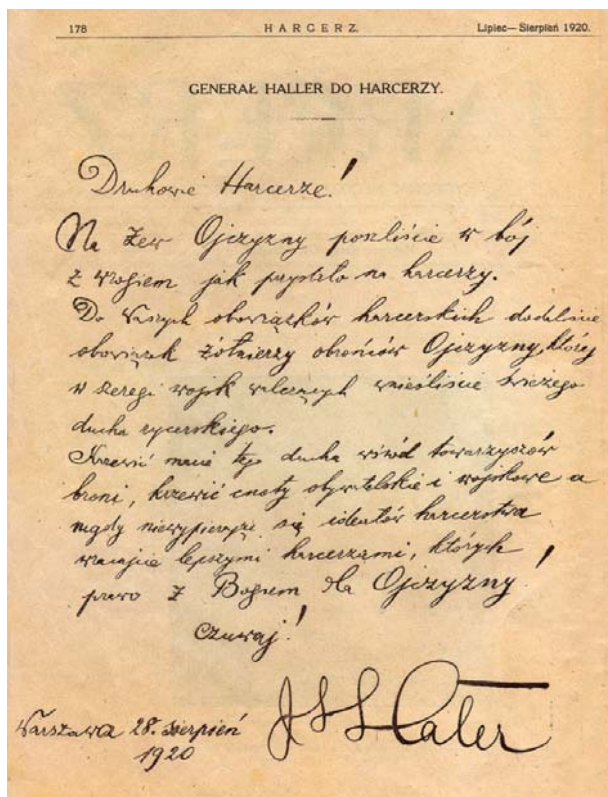
Czuwaj!

J. Haller

Warszawa, 28 sierpnia 1920

Jeśli zdecydujecie się skorzystać z rękopisu gen. Hallera, zwróćcie uwagę na ortografię – obowiązującą dawniej i dziś. Proście, aby „kanceliści” zastosowali pisownię współczesną (zwróćcie uwagę na pisownię przeczenia nie z imiesłowami czasownikowymi!). Liczy się poprawność przepisania, estetyka rozmieszczenia tekstu itp.

Zadanie 2. Zastęp rozwiązuje quiz sprawdzający wiadomości zdobyte podczas gry. Przykładowy quiz w **załączniku 10** (dla starszych uczestników należy przygotować wariant trudniejszy).

ZAŁĄCZNIK 10

1. Przewodniczącym Związku Harcerstwa Polskiego w lipcu 1920 roku został:

- a) Józef Piłsudski,
- b) Józef Haller,
- c) Józef Dowbór-Muśnicki.

2. Ochotnicy, którzy przybyli do Warszawy w lipcu 1920 roku, przed wyruszeniem na front zostali zakwaterowani:

- a) w Belwederze,
- b) w Cytadeli,
- c) w Zamku Królewskim.

3. Funkcję naczelniczki Głównej Kwatery Żeńskiej w lipcu 1920 roku pełniła:

- a) Maria Wocalewska,
- b) Jadwiga Wocalewska,
- c) Jaga Falkowska.

4. Naczelnym Wodzem w sierpniu 1920 roku był:

- a) Józef Piłsudski,
- b) Józef Haller,
- c) Ferdynand Foch.

5. Najmłodszą osobą odznaczoną Krzyżem Walecznych był:

- a) Józef Piłsudski,
- b) Tadeusz Jeziorowski,
- c) Antolek Gradowski.

6. Szpitalik harcerski zorganizowały i prowadziły harcerki od lipca 1920 roku do lutego 1921 roku w:

- a) Płocku,
- b) Warszawie,
- c) Łodzi.

7. Polscy łącznościowcy zagłuszali sowieckie rozkazy, nadając przez radiostację alfabetem Morse'a:

- a) Nowy Testament,
- b) poemat Adama Mickiewicza „Pan Tadeusz”,
- c) pieśń „Boże coś Polskę”.

8. Kancelista to żołnierz, który w sztabie wojskowym:

- a) zajmuje się pracą biurową,
- b) pełni wartę, pilnując dokumentów,
- c) parzy kawę i herbatę oficerom sztabowym.

Prawidłowe odpowiedzi: 1b, 2b, 3a, 4a, 5b, 6c, 7a, 8a.

ZAKOŃCZENIE

Zakończenie gry może przebiegać w formie ogniska lub kominka. Drużynowy opowiada gawędę dotyczącą znaczenia wojny z bolszewikami (szczególnie Bitwy Warszawskiej) dla losów Państwa Polskiego.

**A w nas harcerskie serce bije,
Więc pójdziem naprzód, nigdy wstecz,
Zgodnie z okrzykiem: „niechaj żyje!”,
Bo Polska to jest wielka rzecz!**

Stefan Łoś, Marsz ochotników

**Chorągiew
Mazowiecka ZHP**
im. Wł. Broniewskiego

Mazowsze.
serce Polski

Zadanie współfinansowane ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego